

Hvidbrystet Præstekrave (*Charadrius alexandrinus*) som ynglefugl i Danmark

Af
TOMMY DYBBRO

(With a Summary in English: *The Kentish Plover* (*Charadrius alexandrinus*)
as a Breeding Bird in Denmark.)

INDLEDNING

Bestanden og udbredelsen af Hvidbrystet Præstekrave (*Charadrius alexandrinus*) i Danmark er hidtil aldrig blevet gjort op. I litteraturen omtales arten ofte som »spredt ynglefugl«, »ret almindelig« o. s. v., men disse betegnelser er dog udelukkende baseret på de enkelte forfatteres skøn.

Med nærværende arbejde skulle en mere sikker vurdering af bestandens størrelse og udbredelse i landet være mulig, ligesom der er åbnet mulighed for ved senere optællinger at foretage sammenligninger og derved konstatere de ændringer, der givetvis vil forekomme.

Der er endvidere ud fra den tilgængelige litteratur om emnet foretaget en bedømmelse af artens historiske udvikling i

Danmark, hvilket vil sige fra begyndelsen af 1800-tallet, hvor de første sikre skriftlige kilder foreligger, og frem til i dag.

En varm tak skal rettes til alle de mange personer, som har bidraget med oplysninger. En speciel tak skal i denne forbindelse rettes til følgende personer, der har givet særligt mange, værdifulde oplysninger: JAN BOËTIUS, SIGURD BRUHN, THORKILD DUCH, POUL HALD-MORTENSEN, W. og N. MARDAL JENSEN, SVEND NORUP, SVEND PEDERSEN og HENRIK SCHØTT.

Cand. mag. NIELS OTTO PREUSS takkes for kritisk gennemlæsning af manuskriptet, og fru AGNETE VOLSØE takkes for assistance ved den engelske oversættelse.

METODIK

Hovedformålet med undersøgelsen var at få en opgørelse over Hvidbrystet Præstekraves udbredelse i Danmark samt overblik over bestandens størrelse i 1969.

I den forbindelse sendte jeg spørgeskemaer ud til en række ornithologer over hele landet, hvori jeg bad om oplysninger på basis af iagttagelser fra lokaliteter, som vedkommende kendte. Det blev navn-

lig påpeget, at oplysninger fra nævnte år var af stor interesse, men også ældre optegnelser blev anset for værdifulde i forbindelse med den historiske oversigt over artens udvikling i landet. Af de personer, jeg kontaktede, kom der svar fra 36 (58 0/0), hvilket nok var i underkanten af det forventede.

Endvidere besøgte jeg selv en række

lokaliteter, hvor der ifølge Faunistisk Kartotek og den nyere litteratur havde ynglet Hvidbrystet Præstekrave i de senere år.

Som basis for en vurdering af bestandens ændringer i landet blev al væsentlig litteratur om emnet gennemgået. Hovedtrækkene af disse oplysninger er nævnt i afsnittet om den historiske udvikling, samt under de lokaliteter, hvor arten har ynglet.

HISTORISK UDVIKLING

Det er umuligt at fremdrage sikre vidnesbyrd om, hvornår Hvidbrystet Præstekrave slog sig ned i Danmark efter Istiden. Der kendes ingen subfossile knoglefund af arten, hvilket dog ikke er overraskende, når man tager fuglens lidenhed i betragtning.

LØPPENTHIN (1967) anser det for sandsynligt, at indvandringen først er sket en gang i Middelalderen, nemlig i forbindelse med voldsomme stormflodskatastrofer i perioden 1300-1600 og den kraftige sandflugt, der navnlig tog fat i 1500-tallet på grund af ødelæggelsen af skovene. Disse naturfænomener har uden tvivl skabt udmærkede biotoper for en art som Hvidbrystet Præstekrave, men det kan dog ikke udelukkes, at sådanne biotoper allerede langt tidligere kan have eksisteret enkelte steder i landet og skabt ynglebetingelser for arten.

1700-tallet

Den første omtale af arten her i landet giver BRÜNNICH (1764), idet han nævner den fra herregården Endrupholm, 5 km nord for Bramminge. Her var de arter, som var kendt fra denne del af Vestjylland malet, så det må betragtes som sandsynligt, at arten yngede her på den tid.

MÜLLER (1776) giver en beskrivelse, der tyder på en rigtig artsbestemmelse, medens derimod USKANIUS' (1774) beskrivelse af en norsk sneppe, *Charadrius alexandrinus*, må bero på en misforståelse.

Ud over det kildemateriale, der hermed kom frem, modtog jeg flere oplysninger fra folk, der har reflekteret på opfordringer i »Feltornithologen« og »Meddelelser fra Dansk Ornithologisk Forening«. Flere helt nye ting kom frem ad den vej og er indgået i den samlede bearbejdelse af det store materiale.

1800-tallet

De ganske få beskrivelser, vi har fra 1700-tallet, giver os ingen ide om artens udbredelse og talmæssighed i Danmark på den tid. Først med forfatterne i 1820'erne bliver en lidt mere sikker vurdering mulig.

BOIE (1822) har således set arten »i ualmindelig stort antal på Jyllands vestkyst, særlig hyppig på Sylt, Rømø og Fanø«, hvor han traf ynglende par. Ligeledes i stor mængde på Holmsland Klit og Limfjordstangerne i juni-juli 1821. Endvidere så han den i fladvandet nord for Limfjorden.

FABER (1824) traf arten omkring København, men skriver, at den især yngler almindeligt i det vestlige Jylland. Senere omtaler FABER (1828) fra sin rejse til Nordjylland i 1827, at »På Egholmen og lige til Fuurland er *Charadrius albifrons* almindelig«.

KJÆRBØLLING (1852) nævner en del lokaliteter for Hvidbrystet Præstekrave, således foruden de af BOIE omtalte: Saltholm, ved Århus, Ulfshale, Nymindegab, Blåvands Huk, Læsø og ved Frederikshavn.

FISCHER (1863) skriver, at arten »yngler alm. ved de lave bredder af Limfjorden«, og KJÆRBØLLING (1875-77) supplerer sine tidligere oplysninger med Ende-lave, Lindø ved Bogense og Østrupgård (Nordfyn).

Foruden de nævnte lokaliteter og beskrivelser om Hvidbrystet Præstekrave haves der oplysninger om arten gennem den

særdeles udbredte indsamlingsaktivitet af æg og fugle, der især prægede 1800-tallets sidste årtier og begyndelsen af 1900-tallet. Således findes der alene på Zoologisk Museum i København ca. 100 skind og 60 ægkuld af Hvidbrystet Præstekrave.

1900-tallet

Fra dette århundredes begyndelse nævnes arten af en række forfattere fra mange forskellige lokaliteter over det meste af landet. Mere generelt skriver HØRRING (1926) bl. a.: »Den ruger både i Jylland og på Øerne samt på mange småøer og holme. Særdeles almindelig er den langs Jyllands vestkyst og i Limfjorden, mindre talrig på Fyn og Sjælland, dog alm. langs Odense Fjord o. a. steder«.

HEILMANN og MANNICHE (1939) nævner større tal fra Jyllands vestkyst ved Nymindegab, Limfjordens kyster og Kattegatsøerne.

SKOVGÅRD (1933) bringer en liste over de zootopografiske distrikter, hvor arten er truffet ynglende. Af de mest interessante kan nævnes Samsø og Falster. Nærmere data om disse fund er det desværre ikke muligt at få oplysninger om fra institutionen »Dansk Ornithologisk Central«, som ligger inde med kildematerialet til disse opgivelser.

LØPPENTHIN (1946) omtaler arten som »spredt forekommende ynglefugl, dog pletvis almindelig«, og endelig kalder SALOMONSEN (1963) den for en »spredt yngletrækfugl langs sandede havkyster«.

OVERSIGT OVER DANSKE YNGLELOKALITETER FOR HVIDBRYSTET PRÆSTEKRAVE

Efterfølgende liste må ikke opfattes som en komplet fortegnelse over alle eksisterende danske ynglelokaliteter. Sandsynligvis findes der på trods af det veludviklede iagttagnernet af ornitologer her i landet endnu ynglesteder for arten, som har undgået en registrering. I den forbindelse er der måske særlig grund til at fremhæve store dele af den jyske vestkyst, hvor egnede biotoper er til stede i stort tal, men hvor regelmæssige fuglestudier ikke foretages.

Der er imidlertid på basis af de få spredte optællinger, der er foretaget, samt ud fra samtaler, jeg har haft med ornitologer fra disse områder, ikke grund til at formode, at der skulle dukke væsentlige ting frem, der kan rokke ved den kendsgerning, at Hvidbrystet Præstekrave er ved at blive en særdeles fåtallig ynglefugl her i landet.

Det er også et faktum, at der indenfor de sidste 150 år, hvor vi har sikre skriftlige ornitologiske kilder, kun er omtalt relativt få lokaliteter for arten i Vestjylland, på trods af det tilsyneladende meget store

antal velegnede biotoper, der findes. Man kan således tale om virkelig klassiske ynglelokaliteter for Hvidbrystet Præstekrave, og der er her særlig grund til at nævne Fanø, Rømø og Limfjordstangerne, hvor allerede BOIE i 1821 traf arten ynglende, og hvor den formodentlig har ynglet kontinuerligt siden. Jeg vil endvidere antage, at der f. eks. også på Skallingen, Grenen, Jerup Strand og Læsø allerede var fast etablerede bestande på den tid, som vi blot ikke har skriftlige beretninger om. Der må således utvivlsomt på nævnte lokaliteter herske noget nær optimale ynglebetingelser for arten, og vi må håbe, at de kan bevares nogenlunde uændrede i fremtiden. 65 % af landets samlede ynglebestand yngler nemlig på disse lokaliteter.

Muligheden for at der også findes ukendte yngleforekomster på nogle af vore mange småøer er også til stede. Det er desværre sådan, at vort ornitologiske kendskab til mange af disse øer er yderst ringe. Enkelte er endda næppe blevet besøgt af ornitologer overhovedet. Det er næsten givet, at der på nogle af disse helt små, ube-

boede holme og sandbanker, hvor der næsten aldrig kommer mennesker, må være ideelle ynglebetingelser for Hvidbrystet Præstekrave.

Under de enkelte lokaliteter er iagttagelserne anbragt i kronologisk rækkefølge, således at de ældste oplysninger, der haves om artens forekomst på den pågældende lokalitet, er nævnt først og derefter fremdeles.

Generelt er alle lokaliteter medtaget, hvor man har indicier for, at arten har ynglet. Dette være sig ikke alene sikre beviser i form af indsamlede ægkuld (kun i ældre tid), redefund eller tydelig yngleadfærd, men også gentagne iagttagelser af par midt i yngletiden er taget som udtryk for, at arten har ynglet på den pågældende lokalitet.

Kilderne til de givne oplysninger er anført i forbindelse med disse. Hvis oplysninger stammer fra tidsskrifterne »Dansk Ornithologisk Forenings Tidsskrift« eller »Feltornithologen«, er der kun henvist til årgang og sidetal i disse, som er benævnt henholdsvis DOFT og FO. Hvis den enkelte oplysning stammer fra en bog, er forfatteren til denne nævnt med efterfølgende årstal for bogens udgivelse, og citering i litteraturlisten er foretaget. Endelig er der i forbindelse med de under indsamlingen via brev m. m. indkomne oplysninger omtalt de enkelte meddeles navne.

Af pladshensyn er iagttagelserne præsenteret i en yderst sammenpresset form, ligesom der af samme grund ikke er ofret plads til kommentarer af de enkelte oplysninger, jeg har modtaget. Hvor det drejer sig om lokaliteter, hvor arten er forsvundet, eller hvor bestanden er decimeret kraftigt, er der i flere tilfælde med ganske få ord givet en mulig forklaring af årsagen til disse forhold.

Nordjylland

1. Grenen, Skagen. Ynglede 1952 (H. Ø. CHRISTENSEN), flere par med unger i 63 (P. ANDERSEN-HARRILD), ynglede i 64 (P. HALD-MORTENSEN), i

69 set af flere, hvoraf O. DANTOFT regner med 10 par for hele området.

2. Jerup Strand. Ynglede ifølge KJÆRBØLLING (1852), ægkuld 1913, set i 57 (B. ZOBBE), mindst 4 par i 64 (H. P. JENSEN), 10 par i 69 (O. DANTOFT, K. NØRREGÅRD).

3. Skiveren Strand. Skind af dununge 1912. Biotopen uegnet i dag.

4. Læsø. FABER traf den ikke i 1827, ynglede (KJÆRBØLLING 1852), ægkuld 1860.

Flere lokaliteter har været benyttet:

A. Vester Nyland. 1951: 10 par (S.W. NIELSEN), 2 par set i 52 (H. Ø. CHRISTENSEN), iagttaget 60, 61 og 66 (J. DYCK), 2 par i 69 (L. FERDINAND). I de senere år også på »Stokken« (H. JOHANSEN).

B. Sønder Nyland. 2-3 par i 1958 (IB CLAUSAGER) og 1 par i 66 (E. KRABBE).

C. Rønnerne. Truffet ynglende gennem flere år op til 1966 (S. BRUHN), »skulle efter forlydender yngle« i 69 (E. KRABBE).

D. Bløden Hale. 1930: Flere par (DOFT 26: 32), 1 set på DOF's ekskursion 7.6.52, 69: 1 par (H. REHBERG).

5. Hals-Hov. Ægkuld 1902, ca. 10 par i 30'erne (O. SCHELDE).

Limfjordsområdet

1. Egholm. »Yngler almindeligt fra Egholm og lige til Fuurland« (FABER 1828), ynglede i 1924 (FRIIS 1928), yngler ikke mere (T. DUCH). Tilgroet og ikke velegnet som yngleplads.

2. Nørholm og Restrup Enge. 1969: 1 par med rede i nyspiret korn (T. DUCH).

3. Nibe Havn. Ægkuld 1895, 97 og 98. Stedet tilgroet.

4. Ulvedybet. Set 1951 (J. LÜTZEN), 66: 5 par ved Mærsholmene (T. SIMONSEN), 68: 5 par, 69: 2 par syd for Røngård med rede i nyspiret korn, 1 par ved Sønderløse og 1 par ved Mærsholmene (T. DUCH).

5. NV-Himmerland. »Yngler hvert år i nordvest-Himmerland ud mod Livbredning« (TÅNING 1912).

6. Vejlerne. Ægkuld fra Torup Fjordholme 1910, 2 skind Vesløs 1898, 3 set Selbjerg Vejle maj 1957 (J. STUBGÅRD), 64: 1 par Holmtange (P. HALD-MORTENSEN), 65: 1 par Bygholm Vejle (T. SIMONSEN), 66: 1 par Bygholm og 69: 2 par smstds. (J. LAURSEN).

7. Hovsørrøn, Thy. Temmelig almindelig ifølge HEIBERG (1886). Denne lokalitet og de 4 efterfølgende har alle undergået biotopsændringer i ret-

ning af tilgroning, hvorfor de ikke er velegnede som ynglepladser i dag.

8. Bromølle, Thy. Ægkuld 1880 og 84, almindelig (HEIBERG 1886).

9. Buksør Odde, Mors. Ynglede i 1884 (FABER 1887), ægkuld 1898 og 99.

10. Langør Odde, Salling. 28. og 30.5.80.: alm. ifølge GAMST PETERSEN (DOFT 38:237).

11. Rotholmene, Thy. Ægkuld 1901, 20 og 21.

12. Agerø. 1963: 1-2 par (H. SØNDERGÅRD).

13. Glomstrup Vig, Mors. Ynglede ifølge FABER (1887). Bredderne er nu helt tilgroet.

Østjylland

1. Ø. Hurup. Få par i beg. af 1930'erne (A. STEINBACK, K. O. PEDERSEN), 68 og 69: 1 par (J. LILLEØR).

2. Anholt. 2 par ved Flakket i 1934 (DOFT 30:215), 52: 1-2 par (E. SINDING), 56: 3 reder (S. NORUP), 63-64: 1-2 par (P. ANDERSEN-HARRILD), 64-65: Mindst 2 par, forsvundet i 68-69 (J. SANDBERG). Artens forsvinden synes uforklarlig, da der er særdeles velegnede biotoper til rådighed.

3. Ål, Ebeltoft. 2.6.82. sås flere stk. i området (DOFT 38:237). Har givetvis ynglet.

4. Egå Fjed (ved Århus). Ynglede i 1844 ifølge BØLLING (DOFT 7:73), en del par i 1880-86 (DOFT 38:237), KNUDSEN (1928) angiver den som »ynglende for 30 år siden«. Bebygget.

5. Horsens Havn. Ægkuld 1902, 12 og 39, 1942-48: 1-2 par, forsvundet i 52 (H. Ø. CHRISTENSEN).

6. Endelave. Almindelig i 1824 (DOFT 22:56), KJÆRBØLLING (1875-77) omtaler den som ynglende. Ikke set senere, måske er biotopen ændret.

Vestjylland

1. Ørum (nord for Agger Tange). Ægkuld 1874. Inddæmning og tilgroning har gjort stedet uegnet.

2. Agger Tange. Meget almindelig i 1821 (BOIE 1822), 1881: 7 reder (DOFT 38:237), ægkuld 1887, flere par i 1924 (H. LANGE), 64: 3 par (P. HALD-MORTENSEN), 65: 1 par set (W. MARDAL JENSEN, P. HALD-MORTENSEN), 66: Enkelte set (L. HAFSTRØM), 67: 4 stk. set (E. SØRENSEN), 2 par i 69 (M. STRANGE) (se fig. 7 og 8).

3. Harbøre Tange. 1967-69: 2-4 par (O. H. JØRGENSEN, N. J. TORTZEN).

4. Bøvling Klit. 1938-40: 6-7 par (C. M. POULSEN), 53: 2 par (DOFT 50:39), i 60'erne 1-3 par (flere meddelere), 69: 1-2 par (A. SCHÄFFER).

5. Fjandegrønne. 1939: Få par (DOFT 50:39), 1 par set i 49 (A. H. JOENSEN), 51: 3-5 par (H. Ø. CHRISTENSEN), 58: 3-5 fugle set (IB CLAUSAGER), 66: 3 par med unger, også set i de sidste år (N. E. FRANZMANN).

6. V. Stadilfjord (nord for). 4-6 fugle set i 1959 (IB CLAUSAGER), op til 16 set maj 64 (S. L. MADSEN), 67: 14 set i maj (P. HALD-MORTENSEN) og 4 par i juli (S. HØJAGER), 68: 7 set i juli (J. ESKILDSEN) og i 69 er 2 set i juni (J. V. JENSEN). Formodentlig yngler der i hele området ca. 5 par årligt.

7. Holmsland Klit. BOIE (1822) traf den i stor mængde, ynglende ifølge KJÆRBØLLING (1852) og RAMBUCH (1900), »yngler hvert år« (TÅNING 1933-36).

8. Nymindegab. Ynglede iflg. KJÆRBØLLING (1852), stort tal i 1882 (DOFT 38:237), 10 skind af nedlagte fugle i perioden 1906-26, TÅNING (1933-36) fandt et par i 27, og HEILMANN og MANNICHE (1939) omtaler den som ynglende.

9. Grærup- og Vejersstrand. Mange par i 1930'erne, yngler ikke mere (L. FERDINAND).

10. Blåvands Huk. Ynglende ifølge KJÆRBØLLING (1852), ægkuld 1929 (SCHARLINGS samling på Hering seminarium). Kun få trækker årligt ved Blåvand (J. RABØL).

11. Skallingen. Få par i 1936 (DOFT 30:243), ynglende i 43 (H. LANGE), dununge ringmærket i 57, set i 60 (P. HALD-MORTENSEN) og 61 (P. HERMANSEN), 2-4 par i 58-63 (N. O. PREUSS), 64: 1 par på Skomagetsletten (T. THELLE), 69: 10-11 par optalt ved Sibirien (H. SCHØTT).

12. Langli. 1 par i 38 (H. LANGE). Ingen har siden truffet den her på trods af fine biotoper.

13. Esbjerg Eksporthavn. Mange ynglende på opfyldningen i 1915-17 (DOFT 11:161).

Vadehavsoerne

1. Fanø. BOIE så den her i 1821 (KJÆRBØLLING 1852), ynglede 1911 (DOFT 6:222-223) og 1915 (DOFT 10:235), unge mærket i 20 (Danske Fugle 6:18), ynglepar i beg. af 30'erne (H. LANGE, J. BOETIUS), mange i 52 (O. BRINCH), 5 par ved nordspidsen i 61 (O. HANSEN), 15 par i nordlige del i 66 og 67 (FO 11:171), H. SCHØTT gennemgik hele nord- og vestsiden i maj 69 og fandt i alt 20 ynglepar. Endvidere er Fanø en vigtig rasteplass om efteråret, således f. eks. 27.7.68: 150 stk. set i nordvestlige del (J. O. BYSKOV).

2. Mandø. 1928: 1 par (H. LANGE). Ingen særlig velegnede biotoper.

3. Rømø. Ynglede i 1821 (BOE 1822), i 1949 sås 2 par (J. BOËTIUS), 1965–69: 3–4 par syd for Lakkolk (O. BEHREND), 8 par set (og sikkert mindst 20 par ynglende) ved Havsande og nogle par ved Juvre i 67 (A. H. JOENSEN), set ved Juvre i 68 (P. HALD-MORTENSEN og L. FERDINAND). Øens bestand af Hvidbrystet Præstekrave er desværre kun dårligt kendt, og en undersøgelse vil blive foretaget i 1970. Der yngler formodentlig mindst 25 par på øen, hvilket i så fald er landets største bestand.

4. Jordsand. Ynglet fåtalligt i perioden 1907–25 (DOFT 4:92, 4:112, 16:136 og 19:146), kun enkelte er set 1930–40 (DOFT 38:144). Øens ændring til en ren græsholm med stor Sølvmågekoloni må være årsag til artens forsvinden.

Fyn

1. Fynshoved (Hindsholm). Enkelte par 1934–38 (DOFT 33:201). Næppe velegnede biotoper i dag.

2. Agernæs Fællede. Ynglede almindeligt ifølge GRILL (1895), 1923: 3 reder (DOFT 20:74). Stedet er i dag opdyrket.

3. Østrupgård Inddæmning. Ynglede ifølge KJÆRBØLLING (1875–77), ægkuld 1886 og 87, ynglede ret talrigt (JESPERSEN 1919). Stedet er i dag opdyrket.

4. Vigelsø. Nogle par i 1941 (DOFT 36:217), ikke ynglet efter 1951 (E. JUUL).

5. Lindø (syd for Æbelø). KJÆRBØLLING (1875–77) angiver den som ynglende. Biotopen ændret i ugunstig retning.

6. Gyldensten. Mindst 2 par i 1950 (O. BRANDT), ynglet vest for Langøgården indtil 1960 og øst for samme indtil 1967 med 3–4 par (P. J. RØRTH). Biotoperne ændret ligesom Lindø.

7. Helnæs. Ynglet på Maden i 1914 (DOFT 17:90). I dag er lokaliteten ikke egnet som yngleplads.

8. St. Svømmø. Ynglende i beg. af 1960'erne (T. KRONBORG). Ved besøg i 69 blev arten ikke truffet.

Sjælland

1. Korevlerne (Sejrøbugten). I 1940'erne ynglede 10–25 par årligt (A. STEINBACK), 1966: Ca. 10 par (B. CHRISTOPHERSEN), 69: Ca. 10 par (K. NØRGÅRD, T. DYBBRO). Nedgangen må sættes i forbindelse med øget færdsel.

2. Sanddobberne (Sejrøbugten). I 1940'erne: 3–4 par årligt (A. STEINBACK), set i 60 (FO 2:68),

ikke iagttaget under besøg i 69 (T. DYBBRO). Øget færdsel skyldt i artens forsvinden.

3. Saltbækvig. Set 2 i maj 1941 (DOFT 35:234), 8 set i juni 45 (H. LANGE), 1 par i 47 (S. W. NIELSEN). Forholdene de senere år kendes ikke.

4. Tissø. Set 1 gammel og 3 flyvefærdige unger i juni 1968 på østsiden af søen og det samme på vestsiden (C. MURMANN), 3 iagttaget aug. 68 (J. B. BRUUN), juli 69: 1 set på østsiden (C. MURMANN). PREUSS (1958) nævner ikke arten i sin oversigt over søens fugleliv. Indvandringen til søen står sandsynligvis i forbindelse med vandstands-sænkninger, der har skabt gode ynglebiotoper for arten.

5. Flasken (Reersø). 2 par ynglende i 1946 (O. SCHELDE), fundet ynglende i 57, 59, 61, 64, 65 og 66 (IB CLAUSAGER), 68: 3–4 par (T. DYBBRO), 69: 4–5 par (T. KJØRBOE, IB CLAUSAGER, C. MURMANN, T. DYBBRO).

6. Lejodden, Korsør. 1962–65: 2–4 par (T. DYBBRO). Ynglede på den om sommeren udtørrede søbund. Da søen ikke er tørrer ud efter 1965, har arten ikke ynglet der siden.

7. Karrebæk Fjord. 3 par i 1937, forsvundet i 1940 (G. SCHMIT), måske på grund af biotopsændring.

8. Ulfshale, Møn. Ynglede ifølge KJÆRBØLLING (1852), derefter ikke kendt før 1958, hvor 6 par ynglende (J. BOËTIUS), 59: 2 par, 60–62: 1 par, efter 62: Ingen ynglende. Ifølge BOËTIUS står artens forsvinden i forbindelse med etablering af en stor mågekoloni.

9. Præstø Fed. 1965: 1 par (W. MARDAL JENSEN), 69: 3 par (J. SANDBERG).

10. Køge Sydstrand. Ægkuld fra perioden 1941–58, 66: 3 par ynglende (S. NORUP). Kendes ikke fra de senere år og er sikkert forsvundet på grund af færdsel.

11. Køge Nordstrand. Ægkuld 1935, 39 og 56, i 40'erne flere reder set (S. NORUP), 45: 8 par (H. LANGE), i perioden 1964–69 henholdsvis 3, 3, 5, 8, 6 og 6–8 par (S. PEDERSEN).

12. Ølseagle Revle. 1948–53: Set op til 20 reder (S. NORUP), 52: 30 par (B. H. JENSEN), 57–60: 3–7 par (P. S. HANSEN), 62: 5–6 par (L. FERDINAND), 64–66: 2–4 par (S. PEDERSEN), 68: 3 par (J. SANDBERG), juni 69: 1 fugl set (T. DYBBRO). Er givetvis forsvundet på grund af øget færdsel.

13. Stauings Ø. Ægkuld 1949, 5 par i 62 (S. CHRISTENSEN), derefter tilbagegang med sidste ynglende par i 67 (S. PEDERSEN). Stigende færdsel er grund til dette.

14. Avedøre Holme. Almindelig ifølge COLLIN (1888), mange ægkuld fra perioden 1886–1914, 1914: 7 par, yngler hvert år (DOFT 9:244), 1965: 2–3 par, 66: 1 par (DOFT 61:127), 69: 8 par i sydenden af området (T. ANDERSEN).
15. Kalvebod Strand. Ynglede i 1846 og 49 (DOFT 7:73), skind fra maj 1864 og ægkuld fra 87. Området har længe været bebygget, hvilket også gælder for de to følgende lokaliteter.
16. Enghave Brygge og Frederiksholms teglværk. Flere ægkuld fra perioden 1894–1915.
17. Islands Brygge, Amager. Flere ægkuld fra perioden 1908–28.
18. Amager Fælled. Mange ægkuld og skind fra perioden 1892–1928. Biotopsændring til ugunst for arten.
19. Det inddæmmede, Amager. I 1940'erne op til 30 par (FO 4:132), derefter følgende udvikling: 51: Ca. 50 par, 52: Ca. 25 par, 53: Ca. 10 par, 54: 2 par, 55: 2 par, 56: 4 par, 57: 8 par, 58: 4 par, 59: 1 par (sidste yngleår) (W. MARDAL JENSEN). Tilbagegangen er sket i takt med den øgede bevoksning.
20. Aflandshage, Amager. 1947: 3 par (S. W. NIELSEN), 1 par i 65, 67 og 68 (S. CHRISTOFFERSEN).
21. Søborg Mose (Utterslev Mose). Ægkuld 1901. Lokaliteten er i dag uegnet for arten.
22. Saltholm. Ynglende iflg. KJÆRBØLLING (1852), dununger fra 1892 og 93, set i 1909 og 1913 (DOFT 2:IX og 7:XIV). Ynglende et par steder på øen (SVENDSEN 1935), 45: 1 rede og 46: 2 reder set (S. NORUP), ikke bemærket siden. Måske er biotopsændringer årsag til artens forsvinden.
- Følgende steder har der muligvis ynglet Hvidbrystet Præstekrave, men endelig bevis foreligger ikke, eller den opgivne lokalitet har ikke kunnet stedfæstes nærmere.
1. Hirtshals. Skind af han fra 29.4.1908. Der er velegnede ynglebiotoper i nærheden.
2. Læsø, nord for Højsande. I 1964 blev en fugl set her (medd. af J. HEUCKENDORFF til J. DYCK). Biotopen velegnet.
3. Lendrup Sandø, Løgstør. Skind af han dateret 24.7.12 herfra kan have været en ynglefugl.
4. Arup Holme, Thy. 3 skind dateret 5.9.02 kan på trods af det sene tidspunkt måske have ynglet her, hvis biotopen dengang var mindre tilgroet, end den er i dag.
5. Lindholm, Bodum, Thy. 5.6.1943: 1 nedlagt (medd. P. HALD-MORTENSEN), 7.6.65 og 26.5.69: Henholdsvis en han og en hun set. Mulighed for yngel de to år er til stede (W. MARDAL JENSEN).
6. Emborg Odde, Mossø. 30. maj 1969 blev en han set på denne indlandslokalitet (B. BERTEL). Ynglen det pågældende år udelukket, men lokaliteten har et vist marint præg, og man bør nok i de kommende år tage muligheder for yngleforekomster i betragtning.
7. Samsø. Et skind fra Samsø dateret 2.6.97. SKOVGÅRD (1933) nævner den som ynglende på øen, men ikke hvor.
8. Æbelø (nord for Fyn). Skind fra 17.4.02 og 25.4.03 tyder på, at arten måske har ynglet på øen, selvom den rette biotop vist næppe har været til stede.
9. Skarø Rev, Skarø. Iagttagelse af en fugl sidst i juni 1968 (J. BANG).
10. Rørvig, Odsherred. 2 fugle set 6.7.62 (FO 6:54) kan måske være ynglefugle fra lokaliteter i nærheden, hvor der er mange fine biotoper for arten.
11. Sejro. 1 iagttaget 6.–8.7.1938. Der er næppe velegnede ynglelokaliteter på øen.
12. Føllenslev. Skind af han og hun, begge dateret »Føllenslev 14. juni 1881«, stammer måske fra området Vesterlyng, hvor der findes fine ynglebiotoper.
13. Roskilde Fjord. Et ægkuld mærket »Roskilde 16.5.87« foreligger. Måske drejer det sig om Eskildsø i Roskilde Fjord, hvorfra der haves et skind af en hun fra 28.4.1912.
14. Isefjord. Lokaliteten for et ægkuld herfra dateret 14. maj 1862 kan ikke stedfæstes.
15. Falster. SKOVGÅRD (1933) nævner distrikt 37 (Falster) som ynglested for arten, men yderligere oplysninger har ikke kunnet indhentes.
16. Klodskov–Lindstål (Falster). 1 par er iagttaget inden for perioden 1963–65 (FO 7:94), men ynglede ikke med sikkerhed.
17. Kalløgrå (Lolland). Arten er set her et par gange på efterårstræk samt den 6.5.61 (DOFT 56:149), men ynglebevis foreligger ikke.
18. Hyllekrog. 2 blev set 11. maj 1958, uden at der konstateredes ynglen (DOFT 56:149). Biotopen ellers god.

FORSKYDNINGER I DEN DANSKE YNGLEBESTAND

En hel del tyder på, at arten har været ret almindelig i sidste halvdel af 1800-tallet og begyndelsen af dette århundrede. De mange kendte lokaliteter, som fremgår af figur 1 og 2, peger i den retning. Desværre foreligger der ingen eksakte oplysninger om antallet af ynglepar de forskellige steder. COLLIN (1888) nævner dog, at der på Avedøre Holme blandt mere end 50 ægkuld kun var to, der indeholdt 4 æg. Selv om disse kuld må være samlet gennem flere år, tyder det dog på, at en pæn bestand årligt har ynglet på lokaliteten.

Ser man på den geografiske fordeling i landet i 1800-tallet (fig. 1), synes der at være påfaldende få ynglelokaliteter fra Sjælland. Dette skyldes sikkert ikke alene manglende feltornitologisk aktivitet, men snarere det forhold, at egnede biotoper var relativt fåtallige. Således er de langstrakte sandøer i Køge Bugt og Odsherred,

der udgør meget fine ynglesteder for arten, først opstået i dette århundrede.

En sammenligning mellem figur 1 og 2 giver umiddelbart det indtryk, at arten var mindre udbredt i forrige århundrede. Dette behøver langt fra at være tilfældet. De mange forfattere fra den tid angiver da også, som allerede nævnt, at arten var almindelig de fleste steder i landet, men op giver i deres arbejder ikke ret mange eksakte lokaliteter.

Af tabel 1 fremgår det, at der i 1969 skulle have ynglet noget over hundrede par på ialt 21 lokaliteter. Sammenlignes dette med f.eks. HØRRINGS omtale af arten i 1926, må det konstateres, at arten siden da er gået stærkt tilbage.

Grunden til denne decimering af bestanden er meget svær at konkretisere nærmere. Som omtalt i afsnittet om artens geografiske fordeling i landet er et udbredelses-

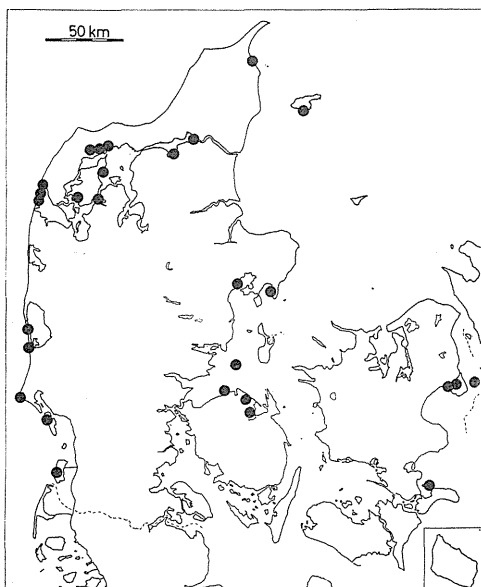

Fig. 1. Samtlige kendte lokaliteter, hvor arten har ynglet før år 1900.

Fig. 1. All known localities where the species bred prior to 1900.

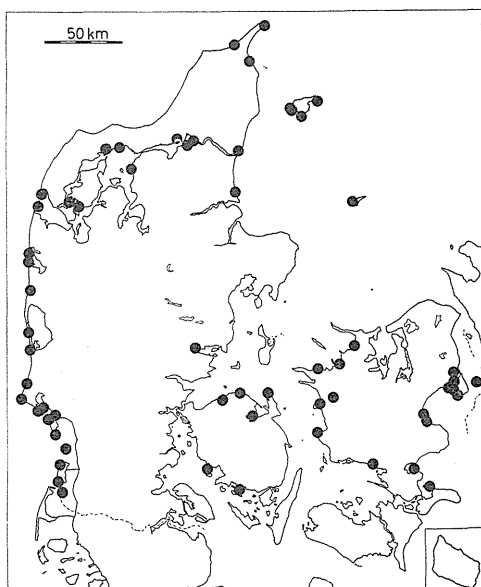

Fig. 2. Samtlige kendte lokaliteter, hvor arten har ynglet efter år 1900.

Fig. 2. All known localities where the species has bred after 1900.

mønster i relation til klimafaktorer ikke konstateret. Det er derfor tvivlsomt, om artens tilbagegang i Danmark kan sættes direkte i forbindelse med den maritimisering af klimaet, der har fundet sted i løbet af de sidste årtier, og som navnlig giver sig udtryk i større nedbør. Hvis dette forhold havde været medvirkende årsag, skulle man forvente, at arten omkring midten af 1800-tallet, hvor regnmængden i månederne april-juni var den samme som nu (LYSGÅRD 1968), havde været lige så fåtallig som i dag. Dette synes, som allerede omtalt, ikke at være tilfældet (jf. KJÆRBØLLING m. fl.).

En nedgang i bestanden i relation til biotopsændringer har muligvis fundet sted forskellige steder i landet. Når FABER som omtalt fandt arten almindeligt ynglende i den centrale del af Limfjorden i 1827, kan det skyldes, at disse områder for 150 år siden havde et ganske andet udseende end i dag.

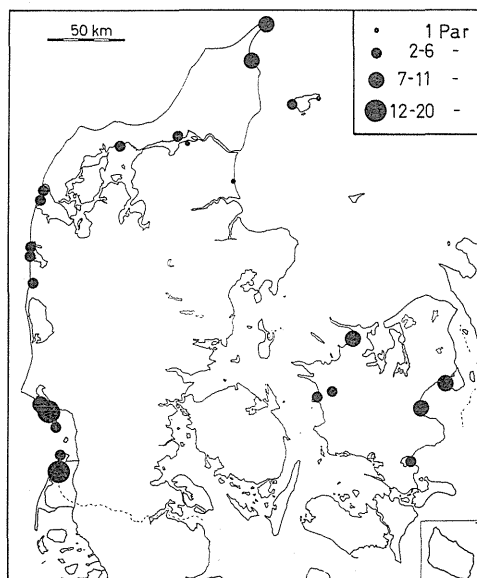

Fig. 3. Ynglelokaliteter for Hvidbrystet Præstekrave i 1969. Se iøvrigt tabel 1.

Fig. 3. Breeding localities of Kentish Plover in 1969. See further table 1.

Hvis man ser på Videnskabernes Selskabs kort fra slutningen af 1700-tallet, har væsentlige topografiske ændringer i denne del af Limfjorden fundet sted. Således var på den tid Gøl og Øland selvstændige øer omgivet af talrige småholme, og mellem Nibe og Løgstør lå der et meget stort antal småøer, af hvilke der i dag kun findes enkelte tilbage. Desværre har vi ingen skriftlige beretninger om disse øers biotopmæssige sammensætning, men mange af dem har næppe været permanent vegetationsdækkede og har derfor været velgennede ynglepladser for Hvidbrystet Præstekrave.

Lokalitet <i>Locality</i>	Antal ynglepar <i>No. of breeding pairs</i>
Grenen, Skagen	ca. 10
Jerup Strand	ca. 10
Læsø	3
Nørholm og Restrup enge	1
Ulvedybet	4
Vejlerne	2
Ø. Hurup	1
Agger Tange	2
Harboøre Tange	3
Bøvling Klit	2
Fjandegrønne	3*)
V. Stadilfjord	5*)
Skallingen	ca. 10
Fanø	20
Rømø	ca. 25*)
Korevlerne, Odsherred	ca. 10
Tissø	2*)
Flasken, Reersø	5
Præstø Fed	3
Køge Nordstrand	ca. 7
Avedøre Holme	8
Hele landet	ca. 136

Tabel 1. Antallet af ynglepar i Danmark i 1969 på nævnte lokaliteter.

*) Ingen eksakte oplysninger for 1969 er til stede. Tallet omfatter antal ynglepar i 1967 eller 1968.

Table 1. Number of breeding pairs in Denmark in 1969 on the said localities.

*) No exact details from 1969 are available. The figure comprises the number of breeding pairs in 1967 or 1968.

Med havets første store gennembrud af tangen ved Agger i 1825 blev saltholdigheden i Limfjordsvandet forøget væsentlig. Foruden de faunaændringer dette medførte, blev vandstanden i Limfjorden på grund af forbindelsen til havet mindre stabil, og oversvømmelser blev hyppigere. Dette i forbindelse med transport af store mængder af sand ind fra Vesterhavet medførte periodiske ændringer i det omgivende lands udseende, og disse ustabile forhold med dannelse af odder, småholme o. s. v. har netop været til gavn for en art som Hvidbrystet Præstekrave.

Med etableringen af den faste gennemsejling ved Thyborøn i 1862 og byggesen af høfder i 1880'erne blev mere permanente tilstande i fjorden gjort mulig. Udførelsen af de store inddæmningsarbejder ved Vejlerne og Ulvedybet medførte en yderligere reduktion af egnede ynglepladser for arten, og i dag findes den kun ganske enkelte steder i Limfjordsområdet.

En anden faktor, som sikkert må tillægges stor betydning, er menneskelig færdsel

på ynglepladserne. Dette er en faktor, som i de seneste årtier er blevet mere og mere betydningsfuld, og der kendes flere eksempler på, at bestanden på en lokalitet er gået kraftigt ned, efter at den menneskelige aktivitet på stedet er taget til.

På Ølseagle Revle i Køge Bugt er ynglebestanden fra at have ligget på 20-30 par i begyndelsen af 1950'erne gradvis gået tilbage, således at der i 1969 ikke mere ynglede Hvidbrystet Præstekrave på denne lokalitet, der rent biotopsmæssigt ikke har ændret sig i denne årrække. Tilgangen af badegæster, campister og færdsel i øvrigt har imidlertid været nærmest eksplosiv.

Lignende eksempler kan nævnes fra lokaliteterne Korevlerne og Sanddobberne i Sejrøbugten. Førstnævnte sted ynglede der i 50'erne op imod 25 par, medens der i 1969 næppe var mere end 10 par tilbage. Sanddobberne er helt opgivet som yngleplads. Begge steder må øget menneskelig færdsel være af afgørende betydning for denne tilbagegang.

GEOGRAFISK UDBREDELSE I DANMARK

Af figur 2, der omfatter alle kendte danske ynglepladser efter år 1900, fremgår det, at arten tilsyneladende er truffet jævnt fordelt langs kysterne over det meste af landet. De egne, hvor Hvidbrystet Præstekrave ikke er truffet eller er meget fåtallig (Østjylland, Lolland-Falster og Bornholm), er velegnede biotoper en mangelvare.

På trods af at Danmark ligger ved nordgrænsen af artens udbredelsesområde, er der altså tilsyneladende ingen klimatisk betingede faktorer, der er afgørende for udbredelsesmønstret. Når man ser på de nærmest ørkenprægede biotoper, som arten især foretrækker, skulle man forvente, at dens udbredelse i randområderne ville være særligt bestemt af faktorer som temperatur og regnmængde i yngletiden. Med hensyn til det første ville en sydøstlig udbredelse i Danmark være at forvente, me-

dens en vis arid afhængighed absolut ville begunstige Øerne fremfor den jyske vestkyst.

Når vi ikke kan iagttage dette ud fra klimatiske forskelle forventede udbredelsesmønstret, må det skyldes, at arten næsten udelukkende er knyttet til ganske bestemte, meget lidt variable biotoper. Det drejer sig først og fremmest om udstrakte, vegetationsfattige kyststrækninger, havrendinger og sandede strandenge, og sådanne biotoper er relativt fåtallige i Østdanmark.

Man må derfor konkludere, at artens forekomst i Danmark først og fremmest er bestemt af disse biotopers fordeling i landet, og at klimatiske faktorer som regnmængde tilsyneladende ikke afspejler sig i udbredelsesmønstret.

RITTINGHAUS (1961) omtaler i sin monografi over Hvidbrystet Præstekrave den

tilpasning til saltvandskyster, som arten tilsyneladende besidder. Han skriver (i oversættelse) bl. a. om dette forhold (p. 12): »Hvidbrystet Præstekrave er som ynglefugl, vel af ernæringsfysiologiske grunde, bundet til saltvand, hvorved den sparsomme forekomst i Østersøen forstås. I det indre land ligger dens ynglepladser udelukkende ved saltholdige vande, f. eks. ved Neusiedlersee på grænsen mellem Østrig og Ungarn, i Sahara og i Centralasien. De sparsomme iagttagelser af enkelte individer fra indlandslokaliteter andre steder drejer sig vel udelukkende om tilfældige trækfæster«.

Denne obligate halofili, som RITTINGHAUS tillægger arten, stemmer ganske overens med danske forhold, selv om der haves eksempler på indlandslokaliteter flere km fra egentlig saltvand. Således har nogle enkelte par i de senere år ynglet på nogle lavtliggende marker 2-3 km nordøst for Ulvedybet i Nordjylland, og ved Tissø i Vestsjælland, der ligger næsten 10 km inde i landet, har den også ynglet.

Forekomsten ved Ulvedybet må tilskrives områdets marine fortid, idet den pågældende lokalitet udgør en i relativ ny tid udtørret fjordarm. Saltholdigheden i jorden er som følge deraf stadig temmelig høj.

Tissø har, når man ser bort fra Hallebyåen, der afvander søen, ikke i historisk tid været i direkte forbindelse med Storebælt. End ikke Littorina-havet nåede helt op til søen, så den interessante marine flora, der bl. a. præger bredvegetationen, kan ikke være af reliktsk art. GRØNTVED (1936) omtaler fra søbredden ialt 13 plantearter, der må betegnes som obligate saltbundsplanter (halofyter). Heraf kan nævnes Marehalm (*Elymus arenarius*), Jordbær-

Kløver (*Trifolium fragiferum*), Smalbladet Kællingetand (*Lotus tenuis*), Samel (*Samolus valerandi*) og Sandkryb (*Glaux maritima*). Vandprøver taget i pytter på engen ved sydenden af søen viser et ikke ubetydeligt indhold af natriumklorid, som ifølge GRØNTVED stammer fra grundvandets udvaskning af dybereliggende saltlag. Han anser endvidere, at indvandringen af halofile plantearter er foregået ved hjælp af frø, der er kommet ind fra havet via svømmefugle.

Desværre foreligger der ingen oplysninger om søbreddens invertebratfauna. Hvis denne ligesom for planternes vedkommende viser sig at indeholde mange arter, der er typisk for brakvandsområder, forstår man det interessante marine islæt af fuglearter som Hvidbrystet Præstekrave, Klyde (*Recurvirostra avosetta*), Alm. Ryle (*Calidris alpina*) og Dværgrterne (*Sterna albifrons*), der forekommer ved søen.

Fig. 4. Unger af Hvidbrystet Præstekrave på Ulfs-hale, Møn (J. BOËRIUS fot. 16.6.1958).

Fig. 4. Young of Kentish Plover on Ulfs-hale, Møn.

UDVIKLINGEN I ANDRE LANDE

Hvis man undersøger udviklingen i Norge, Sverige og England, der ligesom Danmark ligger i randen af artens udbredelsesom-

råde, er der i disse lande konstateret tydelig tilbagegang i ynglebestanden i dette århundrede.

I Norge blev Hvidbrystet Præstekrave første gang fundet ynglende i 1881 på Jæren (LØVENSKIOLD 1947), og der ynglede nogle par frem til 1888, der formodedes at være det sidste år, arten ynglede i landet. I dette århundrede er den kun set som en tilfældig trækgæst nogle få gange.

I Sverige har arten tidligere ynglet ret almindeligt i den sydlige del af landet (HOLSTEIN 1960). I 1880'erne ynglede den således foruden i Skåne også i Halland mod nord til Gøteborg-egnen, hvorfra den herefter forsvandt. På Öland var der en fast bestand i perioden 1886-1907. I 1947 begyndte den atter at yngle på Öland, men forsvandt igen efter nogle år. I de senere år har der i Sverige kun været en fast bestand

i det sydvestlige Skåne, og den udgør næppe mere end 10 par (ROOS 1967). Et enkelt par har i 1963 ynglet i Påarpsområdet i Sydhalland, og det er første gang i dette område siden 1895 (ROOS 1965). Udover disse yngleføremønstre har der i de senere år kun været meget få spredte iagttagelser af trækgæster.

Ved begyndelsen af århundredet ynglede der i England ca. 40 par i den sydøstlige del af landet (i Kent og Sussex). I 1930'erne og 40'erne var forekomsterne sporadiske, og i perioden 1949-56 var der kun 1-2 par tilbage i Sussex, hvorefter arten forsvandt som ynglefugl fra det engelske kontinent (PARSLOW 1967). Derefter er der kun set enkelte spredte trækgæster.

VALG AF BIOTOP OG TILPASNINGER TIL DENNE

I oversigten over artens ynglelokaliteter i Danmark fremgår det tydeligt, at det navnlig er sandede biotoper, som Hvidbrystet Præstekrave foretrækker. BLAKER (1966) ser i forbindelse med dette biotopvalg en adaptation i såvel de gamle fugles som i ungernes og æggenes farve (fig. 4). Af prædationsmæssige grunde skulle disse farver altså gøre arten mere velegnet til livet på det lyse sand, end tilfældet er hos de andre *Charadrius*-arter.

En anden tilpasning til den tørkeprægede levevis, der er karakteristisk for arten, ligger sandsynligvis i det spændende forhold, at æggene ofte er mere eller mindre tildækkede med sand, når reden forlades, uden at magen overtager rugningen. Hvordan denne ægtildækning foregår, er der endnu ikke enighed om.

RITTINGHAUS (1961 p. 90) mener således, at den rugende fugl på særlig varme dage med intensiv solstråling ikke er i direkte kontakt med æggene, men kun står tæt over dem for at beskytte dem mod den kraftige solstråling. Denne adfærd er også kendt fra tropiske ørkenfugle, der ruger på den nøgne sandoverflade (HOESCH 1959), hvor det endvidere er vist, at fuglene ru-

ger betydelig mere fast i den ekstreme middagshede end på andre tidspunkter af dagen.

Ifølge RITTINGHAUS skulle den Hvidbrystede Præstekrave, når den ruger på varme dage, ved hjælp af kontinuerlige ben- og vingebevægelser få omgivende sand og småsten ført ind mod æggene, som derved bliver mere eller mindre begravede. Det skulle derfor ikke være en handling, der kun foretages, når reden forlades.

MEINERTZHAGEN (1954) er derimod af den opfattelse, at ægtildækning kun sker umiddelbart før, reden forlades, og at denne tildækning udelukkende sker ved hjælp af fødderne.

Her i landet er forholdene studeret på Ulfshale af JAN BOËTIUS, som venligst har overdraget mig sine iagttagelser. I juni 1958 blev ialt 6 reder i en lille koloni holdt under observation. Herunder blev tildækningen af æggene konstateret under flere besøg (figur 5). Imidlertid var der en klar forskel i denne tildækning afhængig af fra hvilken side, iagttageren nærmede sig kolonien. Når han ankom til rederne fra vest, kunne fuglene se ham på lang afstand, og det viste sig, at æggene i så fald

Fig. 5. Rede af Hvidbrystet Præstekrave, hvor æggene er delvis dækket af sand, efter at fuglen har forladt reden. Se iverigt teksten p. 216–218 (J. BOËRIUS fot. 12.6.1958).

Fig. 5. Nest of Kentish Plover, where the eggs are partly covered with sand after the bird left the nest. See further text p. 216–218.

næsten uden undtagelse var mere eller mindre begravet i sandet. Ved ankomst fra østsiden opdagede fuglene først jagttageren ret sent, og æggene var i disse tilfælde aldrig dækket med sand.

Disse jagttagelser viser meget klart, at fuglene først foretager en aktiv tildækning af æggene, når reden forlades. Hvis ovennævnte tolkning af RITINGHAUS var rigtig, skulle man forvente, at tildækning af æggene var foretaget uafhængig af hvor hurtigt, fuglene måtte forlade rederne. Dette var ikke tilfældet på Ulfshale.

Tilbage står imidlertid spørgsmålet om denne adfærds formål. Camouflagesyn synes at være en mulighed, men dertil er at bemærke, at Hvidbrystet Præstekraves æg i forvejen er så vel tilpassede til underlaget, at yderligere behov for camouflering hos netop denne art ikke er særlig relevant.

BLAKER (1966) mener, at æggene dækkes bedre og oftere på særlig varme dage, så det er vel rimeligt at betragte denne adfærd som en beskyttelsesforanstaltning mod

en for kraftig bestråling og følgende voldsom opvarmning på den frit eksponerede sandoverflade, der midt på dagen kan nå temperaturer op imod 50–60° C.

Denne voldsomme opvarmning af ubeskyttede æg vil utvivlsomt have en stærk hæmmende virkning på embryonaludviklingen. Ved imidlertid at få en del af ægget blot nogle få mm ned under den brændende overflade kan en væsentlig sænkning af temperaturen opnås. Selv om der endnu ikke er foretaget eksperimentelle målinger, der kan belyse dette forhold fuldt ud, vil jeg mene, at det er beskyttelse mod kraftig opvarmning, der ligger til grund for denne adaptive adfærd hos Hvidbrystet Præstekrave.

MACLEAN (1967) omtaler en vadefugl, *Rhinoptilus africanus*, fra Kalahari-ørkenen i Afrika. Dens rede er blot en fordyb-

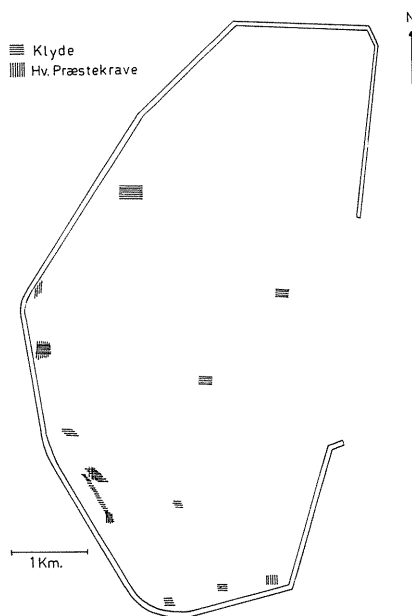

Fig. 6. Skitse af det inddæmmede areal på Amager med beliggenheden af kolonier af Hvidbrystet Præstekrave og Klyde i perioden 1946–59.

Fig. 6. Sketch of the diked area on Amager with colonies of Kentish Plover and Avocet in the years 1946–59.

ning i det nøgne ørkensand, og tildækning af æggene er ikke iagttaget. Når temperaturen er særlig høj, vil fuglen kun meget modstræbende forlade reden, når den forstyrres, og den vender tilbage igen efter få sekunder eller minutter. I to tilfælde blev fugle holdt borte fra deres reder i over 15 minutter, og solen havde da allerede dræbt fostrene.

Et andet forhold i forbindelse med ægtildækning hos Hvidbrystet Præstekrave er bemærket af MEINERTZHAGEN (1954), der nævner, at æggene i varme klimater ofte er anbragt med spidserne ned mod underlaget. Som det fremgår af figur 5, forekommer dette også her i landet uden på nogen måde at være generelt, og funktionen af denne utraditionelle måde at anbringe æggene på er ikke kendt.

Imidlertid er det givet, at den største camouflering opnås, når æg, der ligger halvt begravet i sand, har den butte ende opad, idet de f. eks. på den måde danner mindst skygge. Ægtildækningen har derfor muligvis i dette tilfælde både til hensigt at camouflere æggene og beskytte dem mod for kraftig opvarmning.

Tildækning af æggene hos Hvidbrystet

Præstekrave er endvidere herhjemme iagttaget hyppigt både på Amager (MARDAL JENSEN) og på Ølseagle Revle (SIGURD BRUHN).

I valg af ynglesteder på helt vegetationsløst sand falder Hvidbrystet Præstekrave ofte meget nær sammen med Dværgterne. Mere sjældent træffer man den også på steder med lav bevoksning f. eks. strandvolde o.l. (figur 7 og 8), og endelig kan den på lidt fugtige strandenge yngle i selskab med f. eks. Klyde. Det er endog ofte sådan, at man kan finde reder af Hvidbrystet Præstekrave inde midt i en klydekoloni. Selv har jeg iagttaget dette på Lejodden ved Korsør, hvor arten i årene 1962-65 altid anbragte sine reder i nærheden af klydernes. På det inddæmmede areal på Amager har en tydelig korrelation mellem de to arters redesteder også kunnet iagttages (figur 6), og dette er endvidere tilfældet flere andre steder i landet.

Der er ingen tvivl om, at den Hvidbrystede Præstekrave ved at placere sin rede i umiddelbar forbindelse med en klydekoloni, opnår en væsentlig beskyttelse, på grund af klydernes aggressive adfærd overfor indtrængende fjender.

RINGMÆRKNING

Det eneste sted, hvor der her i landet er ringmærket Hvidbrystet Præstekrave af betydeligt omfang, er på det inddæmmede areal på Amager, hvor der i perioden 1948-62 er mærket ialt 165 individer. Hovedparten af disse har været gamle fugle og ungfugle fanget i forskellige typer af fælder.

Der foreligger et stort antal genmeldinger af disse fugle, hvoraf de fleste omfatter genfangster på ringmærkningsstedet. Ialt 29 er genfanget og aflæst i yngletiden på Amager mellem 1 og 4 år efter mærkningen. Desuden er en fugl, der er mærket i maj 1957 på Amager aflæst den 8. juni 1960 på Ølseagle Revle, og samme sted

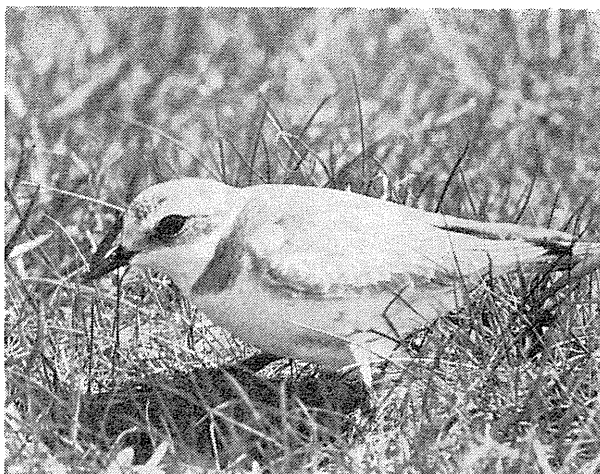
er en fugl fundet død 23.6.62. Denne var mærket på Amager 28.4.61.

Disse genmeldinger tyder på, at de gamle fugle oftest vender tilbage til de samme lokaliteter, hvor de har ynglet før og sandsynligvis også, hvor de selv er klækket (flere mærkede ungfugle mellem de aflæste). Det ser dog ud til, at enkelte fugle kan skifte mellem nærliggende lokaliteter (jf. aflæsninger i yngletiden fra Ølseagle Revle).

I den forbindelse skal en meget interessant genfangst omtales. Det drejer sig om en gammel hun mærket på Amager 30.4.54, der den 21. maj samme år blev taget på reden på Oldeog, en af de østfrisiske

Fig. 7. Hvidbrystet Præstekrave (hun) på Agger Tange, Jylland 1969 (M. STRANGE fot. 25.5.1969).

Fig. 7. Kentish Plover (female) on Agger Tange, Jutland 1969.

øer, hvor den senere både i 1955 og 56 atter blev genfanget. Fuglen har formodentlig været på forlænget træk til Amager, men er vendt om for sluttelig at yngle flere hundrede km derfra på en lokalitet, den antageligt allerede tidligere havde benyttet og i hvert fald fortsatte med at slå sig ned på de efterfølgende år.

Af øvrige genfangster fra udlandet af danske Hvidbrystede Præstekraver har vi kun følgende fire:

- 1) Mærket som pull., Fanø Vesterstrand 14.7.20.
Fundet Vendée, Frankrig (46°, 19N, 0°, 58W) 14.4.23.
- 2) Mærket som juv., Jersie Strand, Sjælland 14.7.46.
Genfanget Wissant, Frankrig (50°, 55N, 1°, 40E) 10.4.49.
- 3) Mærket som juv., Ulvedybet, Jylland 26.6.66.
Genfanget Calvados, Frankrig (49°, 17N, 0°, 15W) 4.12.66.

- 4) Mærket som pull., Præstø Fed 21.6.69.
Genfanget Rostock, Tyskland 13.8.69.

Af næsten 8000 tyske fugle mærket på øerne i Helgolandsbugten haves der ialt 60 tilbagemeldinger fra udlandet (RITTINGHAUS 1961 p. 116). De fleste er fundet i træktiden langs den franske Atlanterhavs-kyst, enkelte er nået til Spanien og Portugal, medens ingen er blevet genmeldt fra Afrika.

Fra vintermånederne er der genfund fra Frankrig af et par af de tyske fugle samt af ovenfor nævnte danske fugl mærket i Ulvedybet. En hollandsk ringmærket Hvidbrystet Præstekrave blev tilbagemeldt fra Sydspanien i december, og det må formodes, at hovedparten af den nordeuropæiske bestand overvintrer i Sydvesteuropa, både ved Atlanterhavets og Middelhavets kyster. Om en del eventuelt går helt til Afrika, foreligger der endnu ingen beviser på.

ARTENS FREMTID I DANMARK

Når man betragter den tilbagegang, der er konstateret her i landet af den Hvidbrystede Præstekrave, må det være rimeligt at regne den for en af de virkelig truede arter, eftersom den samlede bestand er kommet helt ned på 1-200 par.

Som allerede nævnt betragter jeg den øgede færdsel på lokaliteterne i yngletiden som den alvorligste trussel mod artens eksistens her i landet, og det er derfor ved en vurdering af dens fremtid mest relevant at foretage et skøn over, hvilke områder,

Fig. 8. Rede af Hvidbrystet Præstekrave på Agger Tange, Jylland 1969. Redestedet er utypisk for arten. Se iverigt teksten p. 218 (M. STRANGE fot. 25.5.1969).

Fig. 8. Nest of Kentish Plover on Agger Tange, Jutland 1969. The nest site is not typical of the species. See further text p. 218.

hvor arten i dag yngler, der i fremtiden vil blive forskånet overfor intensiv menneskelig aktivitet.

Værst ser det i første omgang ud for de sjællandske lokaliteter, hvor allerede områderne i Køge Bugt og Odsherred er blevet fremdraget. Her er der meget fine biotoper for arten (de bedste på Sjælland), men den øgede færdsel har allerede ødelagt meget, og det vil sikkert blive værre i fremtiden.

I Jylland er den største koncentration af arten i den sydvestlige del med Skallingen, Fanø og Rømø som sikre lokaliteter (figur

3). Derudover har vi fine biotoper flere steder langs Vestkysten, ved Skagen, Jerup og på Læsø. Om disse steder vil kunne bevares som ynglepladser for Hvidbrystet Præstekrave, er det på nuværende tidspunkt svært at udtale sig om. Endnu ser bestanden ud til at holde sig nogenlunde overfor den tiltagende færdsel, men fremtiden må imødeses med en vis skepsis.

De steder, hvor arten her i landet har størst mulighed for at overleve med en pæn bestand, vil jeg antage ligger på følgende 4 lokaliteter: Rømø, Fanø, Skallingen og Læsø.

SUMMARY IN ENGLISH

The Kentish Plover (Charadrius alexandrinus) as a Breeding Bird in Denmark.

Introduction

The breeding population of Kentish Plover (*Charadrius alexandrinus*) in Denmark has never before been estimated. The purpose of the present investigation, which was carried out in 1969, was to make a census of the total population, and on basis of records in the literature to ascertain fluctuations, if any, in the size of the population and its geographical distribution.

Methods

The source material was procured in several ways of which the most important were:

- 1) Questionnaires sent to a number of ornithologists throughout the country.
- 2) Request for particulars.
- 3) Visits on a number of localities.

- 4) Perusal of the most important literature on the subject.

History of the development of the species in Denmark.

The first reliable evidences of the occurrence of the species in Denmark dates from the 18th century, but an estimation of its distribution on basis of these information cannot be made.

Several authors mention it as being common in many places in Denmark from the 19th century, and many clutches exist from that time. Far into the 20th century the species seems to have been generally distributed throughout the greater part of Denmark (fig. 2), from about 1940–1950 and to the present day a perceptible decline has been ascertained.

This decline seems not to be due to the change of the climate, but is rather a combination of other factors, of which the increased traffic by man on the breeding localities is considered of decisive importance. In the Limfjord the decline in this century is also correlated with essential changes of the biotopes.

In 1969 about 136 pairs of Kentish Plover bred in Denmark (tabel 1).

Distribution in Denmark

It appears from fig. 3 that today the species is rather scarce in a number of localities in Jutland, on Læsø and on Zealand. This pattern of distribution should be correlated with suitable biotopes, of which there are very few on Funen, Lolland-Falster and Bornholm.

Only two inland localities are known in Denmark, viz. that north of Ulvedybet in North Jutland, and the other near Tissø in West Zealand. The former locality is a dried up fjord arm, and at Tissø, due to salt ground water, there is a halophilous flora and also a number of other marine bird species, as for instance Avocet (*Recurvirostra avosetta*), Dunlin (*Calidris alpina*) and little Tern (*Sterna albifrons*).

The biotope

In Denmark the species breeds almost only on pronounced sandy biotopes, and the covering of

the eggs with sand, notably on warm days, is mentioned (fig. 5). Observations made on Ulfshale on Møn, seem to have clarified that this covering of the eggs is only performed when the nest is leaving. The author considers that this behaviour intends to protect the eggs from strong solar radiation, since merely a partial covering of the eggs brings about an essential fall of the temperature.

On sandy areas completely devoid of vegetation the choice of breeding places is almost the same as that of the little Tern, while in places with vegetation as e. g. beach ridges, littoral meadows etc. it will often breed in company with the Avocet. This last mentioned feature is further discussed (fig. 6).

Ringing

Only five ringed Danish Kentish Plovers have been recovered from abroad, and it is supposed that the Danish population – like the North German population – winter along the Atlantic coast of Europe.

Future condition of the species in Denmark

Finally, an estimation has been made of the future conditions of the species in Denmark. Of the localities where the best possibilities of preserving a fairly large population exist, four have been mentioned, viz. Rømø, Fanø, Skallingen, and Læsø.

LITTERATUR

- BLAKER, D., 1966: Notes on the Sandplovers (*Charadrius*) in Southern Africa. – The Ostrich 37: 95–102.
- BOIE, F., 1822: Ornithologische Beyträge. – Isis Von Oken 1822:774–775.
- BRÜNNICH, M. TH., 1764: Ornithologia Borealis ...., Hafnia.
- COLLIN, J., 1888: Bidrag til Kundskaben om Danmarks Fuglefauna. Kjøbenhavn.
- FABER, A. H., 1887: Morsø's Fugle. Viborg.
- FABER, F., 1824: Ornithologiske Noticer som Bidrag til Danmarks Fauna. Aarhus.
- 1828: Kort Efterretning om en zoologisk Rejse til det nordligste Jylland i Sommeren 1827. – Tidsskrift for Naturvidenskaberne, vol. 5:243–256.
- FISCHER, J. C. H., 1863: Nogle Iagttagelser over Danmarks Fugle med særligt Hensyn til Vendsyssel. – Naturhistorisk Tidsskrift, 3. række, vol. 2 p. 23–24.
- FRIIS, A., 1928: De Danskes Øer, vol. 3. København.
- GRILL, C., 1895: Erindringer fra ornithologiske Udflugter i Odense Fjord og Samsøbæltet. – Naturen og Mennesket 13:300–322.
- GRØNTVED, P., 1936: Om Plantevæksten i og ved Tissø. – Botanisk Tidsskrift 43:197–219.
- HEIBERG, P. V., 1886: Thylands Fugle. Viborg.
- HEILMANN, G. og A. L. V. MANNICHE, 1939: Danmarks Fugleliv, vol. 2. København.
- HOESCH, W., 1959: Brutverhalten bei starker Sonneneinwirkung. – Journal für Ornithologie 100: 173–175.
- HOLSTEIN, V. i K. CURRY-LINDAHL, 1960: Våra fåglar i Norden, vol. 2. Stockholm.
- HØRRING, R., 1926: Fugle II. – Danmarks Fauna.
- JESPERSEN, P., 1919: Lidt om Nordfyns Vade- og Svømmefuglefauna. Silkeborg.
- KJÆRBØLLING, N., 1852: Danmarks Fugle. Kjøbenhavn.
- 1875–77: Skandinaviens Fugle. Kjøbenhavn.
- KNUDSEN, S., 1928: Jydske egne IV. Feddet og Åkrog ved Århus. – Flora og Fauna 30:33–57.
- LYSGÅRD, L., 1968: Afsnittet »Vejr og Klima« i T. J. MEYER og A. NØRRETVANG: Danmarks Natur, vol. 2. København.

- LØPPENTHIN, B., 1946: Fortegnelse over Danmarks fugle. København.
- 1967: Danske ynglefugle i fortid og nutid. Odense.
- LØVENSKIOLD, H. L., 1947: Håndbok over Norges Fugler. Oslo.
- MACLEAN, G. L., 1967: Biology of *Rhinoptilus africanus*. – Ibis 109:556–569.
- MEINERTZHAGEN, R., 1954: Birds of Arabia. Edinburgh.
- MÜLLER, O. F., 1776: Zoologiæ Danicæ Prodomus ..... Havnæ.
- PARSLOW, J. L. F., 1967: Changes in status among breeding birds in Britain and Ireland. – British Birds 60:97–123.
- PREUSS, N. O., 1958: Træk af fuglelivet ved Tisø. – Dansk Ornith. Foren. Tidsskr. 52:75–78.
- RAMBUSCH, S. H. A., 1900: Studier over Ringkøbing Fjord. København.
- RITTINGHAUS, H., 1961: Der Seeregenpfeifer. Wittenberg Lutherstadt.
- ROSS, G., 1965: Svartbenet Strandpipare (*Charadrius alexandrinus*) häckande i Halland. – Vår Fågelvärld 24:272–274.
- 1967: Notiser från Falsterbo fågelstation sommaren och hösten 1964. – Vår Fågelvärld 26:263.
- SALOMONSEN, F., 1963: Oversigt over Danmarks fugle. København.
- SKOVGÅRD, P., 1933: Fuglenes Forekomst og Udbredelse som Ynglefugle i Danmark. – Danske Fugle 14:30.
- SVENDSEN, L., 1935: Fuglenes Ø i Øresund. København.
- TÅNING, Å. V., 1912: Fortegnelse over nogle af det nordvestlige Himmerlands Fugle. – Flora og Fauna. 14:83.
- 1933–36: Ringkøbing Fjords Fugle. – Ringkøbing Fjords Naturhistorie i Brakvandsperioden 1915–1931. København.
- USKANIUS, P., 1774: Beskrivelse over en Norsk Snejpe og et Sødyr. – Det Trondhiemske og Norske Videnskabernes Selskabs Skrifter, vol. 5 p. 153.

Manuskriptet modtaget 18. marts 1970.

Forfatterens adresse: Zoologisk Museum, Universitetsparken 15, 2100 København Ø.